

„Maticе Hrv.“, o književnosti, umetnosti, o učiteljskih društvih, o zdravniški organizaciji, o naravoslovnem, arheološkem društvu, o šolstvu, knjižnicah itd. itd. Posebno bode poročevalcem in časnikarjem ustrežal imenik vseh živečih hrv. književnikov in umetnikov v abecednem redu s kratkimi životopisnimi in literarnimi podatki. V beletrističnem delu je poleg pesmi na pr. VI. Nazora in Strahimira Kranjčevića in poleg črtic na pr. Janka Leskovarja itd. tudi kompozicija za klavir „Majka božja bistrička“ od Riste Savina. Večji del vsebine pa je posvečen Strossmayerju samemu; seveda so to-le komadiči, utrinki in poedini spomini, le prispevki in začetki priprave za popoln životopis („Knjiga života biskupova izpisana je i dovršena božjom rukom,“ pravi urednik v uvodu). Sem spadajo „Strossmayerovi dani“, to je, kronološki podatki iz življenja biskupovega, potem pesmi žalostinke Trnskega, Markovića, Arnolda, Begovića itd., „spomen-listovi“, to je, kratke aforistične oznake pokojnika in spomini nanj (na pr. od dr. Stj. Miletića, Arnolda, Milčetića, dr. Stj. Ortnerja itd.); obširnejša poročila iz življenja in o značaju biskupa Strossmayerja, na pr. o njegovem geslu „Sve za vjeru i domovinu,“ Strossmayer in nagodba (od dr. Vrbančića), Strossmayer, voditelj hrv. naroda (od dr. Zaharja in Francoza Ch. Loiseauja), kot „jugoslovanski“ in „kulturni“ odgojitelj naše mladeži (od Gjalskega), Štr. in evolucija (od Brusine), a o njegovem značaju vobče piše Kršnjavi. Važnost gre razpravam o mestu, kjer naj bi stal bodoči spomenik; profesor filozofije estetičar dr. Fr. Marković dvoji, jeli ima Zagreb sploh prikladno mesto za spomenik takemu možu, a se končno odloči vendar le za Zrinski trg pri akademjski palači, češ, da je to relativno najprimernejši kraj. Dr. Stj. pl. Miletiću preostaje nazadnje tudi le ta trg; Miletić izvaja, da ni misliti niti na priprave za spomenik, dokler ne bode nabranih vsaj 100.000 K, ipak bi za kaki dve leti mogoče bilo pozvati „hrvatske in ostale umetnike na slovanskem jugu,“ da predložijo svoje projekte (Miletić je za sedeči položaj z alegorijami vseh štirih jugoslovanskih gran — „Prešernov spomenik v Ljubljani bi v marsičem lepše deloval, da je prestavljen kje v zelenilu Tivolija nego li v oni prozaični, ozki okolici na obali Ljublanice.“) Ker se tudi profesor zgodovine umetnosti Kršnjavi izreka za mesto pred akademijo, stopa ta-le kraj odločno v ospredje. Za ilustracijo teh razprav služijo tri slike kot študije za spomenik (od Valdeca in Frangeša); v knjigi pa je razen tega še veliko število drugih slik, večinoma Strossmayerja samega v raznih dobah njegovega življenja. — Slovenci smo dosle darovali za Strossmayerjev spomenik 17 K!

Dr. Fr. Ilešič.

Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice. Napisao i sabrao Tade Smičiklas. Izdala Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu (Dionička tiskara) 1906. 443 str. — Izpregovorila je Akademija v tem obsežnem delu o svojem ustanovitelju in prvem pokrovitelju. Pa to je le prva beseda, končna se še ne bode tako hitro rekla. Stoshestindvajset strani obsega samo načrt životopisa, sestavljen (posredno) po arhivu djakovskem in po arhivu akademije same, to je, po korespondenciji, ki ji jo je daroval pokojni vladika; vendar so uporabljena le pisma, ki jih je pisal Strossmayer, ne pa tudi ona, ki so bila njemu pisana; zakaj pokojnik je odredil, naj se ta-le zadnja pisma ne dajo v svet pred l. 1915. Zaman se je trudil Smičiklas, da bi dobil katerega izmed škofovih vatikanskih govorov — ki so dali Strossmayerju svetovni glas — po stenografskih zapisnikih; šele za kakih 10 let izidejo ti govori. A Strossmayerjev tajnik na vatikanskem koncilu, Nikola Voršak, kanonik pri Sv. Jeronimu v Rimu, je zabeležil njegove govore „očividno“ po načrtih Strossmayerja samega; na tak ačin se je izdajatelju posrečilo, dobiti vsaj eden Strossmayerjev vatikanski govor,

in tega je objavil doslovno. Izmed njegovih ogromnih okrožnic, ki bi napolnile nekoliko zvezkov, sta vzeti v knjigo samo dve, ki posebno lepo kažejo Strossmayerjevo misel o edinstvu cerkve in njegov pogled s tega gledišča v slovanski svet.

Strossmayerja je predlagal za škofa ban Jelačić l. 1849.; njegovo vladikovanje je torej bilo plod burje l. 1848. Takrat se je v vsej sili pokazala moč ilirske ideje, poosebljene v Jelačiću banu, a je hkratu zašla v krvavem svitu bojišč in razočaranja. Ptič Fenis pa se je dvignil iz ilirizma v višino kulture in dobili smo Strossmayerja, svečenika vere, svečenika znanosti in svečenika umetnosti; mogočna djakovska katedrala, akademija znanosti in umetnosti, vsučilišče, vse to so hrami njegove božje službe. Strossmayerjevo vladikovanje, njegovo delo v narodni politiki, v narodni prosveti, Strossmayer kot svetovni človek izza vatikanskega koncila, to so poglavja njegovega životopisa. Zato ker ni bil samo političar, zato mu sloni politika na trdni osnovi morale: „Ich buhle nach der Gunst weder nach oben noch nach unten, ich suche nichts auf dieser Welt, als die Rechte der Wahrheit und Gerechtigkeit zu vertreten, ich strebe nichts anderes an, als Gott, meinem Gewissen und meiner Überzeugung in allen Verhältnissen treu zu bleiben. Ich bin ein Mann, dem man gewiß eher die Zunge aus der Kehle reißen, den man eher an Händen und Füßen verstümmeln als zu einem Worte, zu einem Schritte verleiten würde, der gegen meine Überzeugung, gegen mein teures Vaterland wäre,“ tako je govoril veliki sin ilirizma v silen moralni poraz mefistofelskemu nihilizmu, ki ne ljubi besed, zato da lahko — molči. On, ki je na najvišjem mestu mogel izreči besede: „Moja vest je čista“ je v zmislu ilirizma in v dobi ujedinjene Italije in Nemčije ustanovil „Jugoslovansko Akademijo“. Slovenci so mu bili zares mili bratje. Petintrideset let je hodil vsako leto na odmor v slovensko Slatino. Skoro z vsemi odličnejšimi ljudmi je prišel v dotiko. Obožaval je dobro ljudstvo slovensko radi njegove religioznosti. Videl sem ga od ginjenosti plakati o priliki neke slovenske cerkvene procesije, a izgovarjal je besede sv. Jeronima: „Na teh sloni vera Kristova, a ne na nas“. Milko Cepelič (svečenik djakovski) pripoveduje, da je biskup v devetdesetih letih na koncu svojega življenja, ko ga je že zapuščal vid, najraje molil iz slovenskega molitvenika „Slava Gospodu“. Slovenski narod se veseli osnutka akademije jugoslovanske kot svoje akademije; slavi osnutek vsučilišča v Zagrebu; slavi posveto biskupove stolne cerkve, a Ljubljana ga imenuje za svojega častnega meščana. Slovenci slave otvoritev galerije slik. Biskup pravi zahvaljujoč: „Vse, kar služi mestu Zagrebu za napredek in slavo, je obenem napredek in slava mesta Ljubljane, in vse, kar dviga, unapreduje in slavi Ljubljano, dviga, unapreduje in slavi obenem tudi Zagreb (1884) . . . „Biskup podpira Matico Slovensko pri njenem osnutku s 1000 fl., podpira čitalnice in društva, podpira mladež slovensko kakor hrvatsko. „Mi Hrvati — odgovarja biskup l. 1863. čitalnici goriški — spremljamo vse pojave narodnega življenja pri bratih in prvih naših sosedih z vprav bratskim srcem i onim čvrstim uverjenjem, da je vsak vaš korak naprej koristen nam prav tako, kakor je vsak naš napredek v probitek tudi vam. Kar je potrjeno po božjem in prirodnem zakonu, temu se ne more upreti nobena sila. Od Boga je in prirode, da smo en narod in da nas čaka ena ter ista bodočnost.“ Tako poroča Smičiklas in navaja doslovno narodno-kulturno študijo Strossmayerjevo v odgovoru goriški čitalnici, ki kaže, kako mu je srce in duša bila zabrinjena za usodo slovenskega naroda.

Ljubil je svoje, propovedoval je svojim, delal je za svoje on, ki se mu je z vatikanskega koncila raznesel glas po vsej Evropi in Ameriki, delal je za male on, ki je bil velik. O tem se uveriš, ko prečitaš njegov životopis.

Dr. Fr. Ilešič.